# Motion

## 1980/81:1980

**av Håkan Strömberg m. fl.**

**med anledning av proposition 1980/81:90 om riktlinjer för energipolitiken**

I regeringens proposition 1980/81:90 om riktlinjer för energipolitiken redovisas läget för försöksanläggningar för förgasning av inhemska bränslen. Propositionen föreslår dock inte någon sådan anläggning, vilket står i strid med riksdagens uttalanden i frågan. Den fördelaktigaste lokaliseringen av en försöksanläggning är, enligt en av regeringen nyligen gjord utredning, invid Supras ammoniakfabrik i Kvarntorp. Ammoniakproduktionen där kommer dock om inget görs att läggas ned senast den 31 mars 1981. I det följande redovisas de mycket stora samhällsekonomiska fördelar som en fortsatt ammoniakproduktion i Kvarntorp har. Ett försökscentrum i Kvarntorp för dels kommersiell produktion av ammoniak, dels förgasning av inhemska bränslen (ved och torv) skulle ha betydande samhällsekonomiska fördelar.

### Bakgrund

Den s. k. oljekrisen 1973–1974 ökade medvetenheten om vårt stora oljeberoende. Detta gällde inte minst transportsektorn som till större delen är helt beroende av importerad (och vidareförädlad) olja och drivmedel. Bl. a. av detta skäl bildade regeringen 1975 ett särskilt bolag för utvecklingsarbete avseende syntetiska drivmedel, Svensk Metanolutveckling AB (SMAB). Verksamheten är f. n. inriktad på forskning och utveckling rörande den långsiktiga drivmedelsförsörjningen med utgångspunkt i främst inhemska bränsleråvaror.

I propositionerna 1977/78:110 och 1978/79:115 och i riksdagsbeslut i anslutning därtill har framhållits angelägenheten av att man skapar förutsättningar för användning av alternativa drivmedel inom transportsektorn. I anslutning till bildandet av delegationen för solvärme och bränsten som kan ersätta olja (oljeersättningsdelegationen) framhöll näringsutskottet bl. a. följande:

Mot bakgrund av vad som anförts förutsätter utskottet att delegationen snarast inrättar en arbetsgrupp för drivmedelsfrågor. Utskottet räknar alltså med att delegationen skyndsamt tar itu med de frågor som sammanhänger med utveckling och införande av alternativa drivmedel inom transportsektorn.

Nämnden för energiproduktionsforskning (NE) fick i augusti 1979 i uppdrag av regeringen att i samverkan med SMAB utarbeta och redovisa förslag till en demonstrationsanläggning för metanolproduktion baserad på inhemsk råvara. Den 7 december 1979 avlämnade NE en rapport Demonstrationsanläggning för metanolproduktion baserad på inhemsk råvara. NE analyserade förutsättningarna för en sådan anläggning men lämnade frågan om lokaliseringen av anläggningen öppen. Regeringen beslöt den 28 februari 1980 att NE skulle få påbörja de första etapperna av metanolprojektet. Det har bl. a. gällt industrins intresse av medverkan, finansieringsfrågor och lokaliseringen.

Med anledning härav och med anledning av inkomna motioner har näringsutskottet behandlat frågan om ett program för syntetiska drivmedel och behov av och lokalisering av försöksanläggningar (NU 1979/80:35). De flesta motionerna gäller begäran om lokalisering till en bestämd plats, men därutöver krävs i flera andra motioner att en försöksanläggning snarast byggs för metanolframställning ur trä- och vedråvaror (bl. a. motionerna 1979/80:1412 av Pär Granstedt m. fl. (c) och 1979/80:1439 av Lennart Pettersson m. fl. (s). NU anförde med anledning härav följande vilket också riksdagen anslöt sig till:

> Det är enligt utskottets mening nödvändigt att det arbete som f. n. bedrivs kan leda fram till att syntetiska drivmedel med det snaraste införs i Sverige. Ett program härför bör alltså utan dröjsmål upprättas i anslutning till de utredningar och den verksamhet i övrigt rörande syntetiska drivmedel som nyss har nämnts – – – Nämnden för energiproduktionsforskning har tillsammans med Svensk Metanolutveckling AB redovisat förslag till en demonstrationsanläggning för metanolproduktion baserad på inhemsk råvara. Regeringen har i februari 1980 beslutat att industrins medverkan i detta projekt skall undersökas i detalj och att förhandlingar om finansiering och lokalisering av anläggningen skall inledas. Utskottet vill framhålla betydelsen av att arbetet snabbt kan leda fram till att en fullskaleanläggning för metanolproduktion i huvudsak baserad på inhemska råvaror kommer till stånd.

NU hemställer alltså att en demonstrationsanläggning för att ta fram metanol ur trä- och torvråvaror snarast byggs.

På industridepartementets uppdrag har direktör Kjell Håkansson genomfört ett uppdrag med förhandlingskaraktär avseende konkreta förslag gällande lokalisering av en demonstrationsanläggning för metanolproduktion. Uppdraget har i första hand gällt det första ledet i metanolframställningen, nämligen framställning av en syntesgas via förgasning ur ved och torv. Utredaren har på eget initiativ även undersökt en kombinerad verksamhet där också skiffer förgasas.

Håkansson har gjort en utvärdering från ekonomisk, råvarumässig m. m. synpunkt av de olika lokaliseringsalternativen. Han förordar Kvarntorp på grund av dess speciella tekniska resurser och samlade praktiska erfarenhet av tillverkning baserad på förgasningsteknik (dvs. ammoniaktillverkning).

Kvarntorpsalternativet förordas antingen försöksverksamheten gäller förgasning av ved och torv eller kombinationen av ved, torv och skiffer.

I utredningen är de ekonomiska kalkylerna för en försöksanläggning byggd på jungfruligt område utan teknisk infrastruktur och byggnader i anslutning till Kvarntorpsfabriken resp. Skoghallsverken (Kvarntorpsalternativets främsta konkurrent) summariskt redovisade. Kostnaderna för en försöksanläggning på jungfrulig mark skulle uppgå till totalt ca 220 milj. kr. Med anledning av uppgifter i utredningens bilagor kan följande statsfinansiella fördelar med en Kvarntorpsanläggning beräknas: Kvarntorps- och Skoghallsalternativen är investeringsmässigt ca 20 milj. kr. fördelaktigare än en anläggning på jungfrulig mark. Bl. a. kan det nuvarande industriområdet vid ammoniakfabriken värderas till ca 15 milj. kr. om det används i samband med en försöksverksamhet.

I Kvarntorp finns flera syrgasverk vilka kan klara syrgasförsörjningen också till en försöksanläggning för förgasning. Detta innebär nära nog gratis syrgas, alternativt inbesparas en investering i ett nytt syrgasverk (vilket skulle kosta 15–20 milj. kr.). Vad gäller driftkostnaderna under försöksperioden skulle dessa bli ca 20 milj. kr. lägre än det jungfruliga alternativet och 17 milj. kr. lägre än Skoghallsalternativet. Därtill kommer att den vid försöksverksamheten producerade syntesgasen i Kvarntorp kan lagras i en gasklocka och användas som kvalificerad råvara vid ammoniakproduktionen. Energiinnehållet i den årligen producerade gasen under försökstiden motsvarar olja värd ca 6–7 milj. kr. En lokalisering till Kvarntorp skulle alltså garantera en kvalificerad användning av syntesgasen och sänka driftkostnaderna med inkomsterna av den till ammoniakproduktionen försålda gasen med sammanlagt ca 15–20 milj. kr.

Sammantaget skulle en lokalisering av en försöksanläggning till Kvarntorps ammoniakfabrik minska kostnaderna med 50–60 milj. kr. jämfört med det jungfruliga alternativet och med minst 17 milj. kr. jämfört med Skoghallsalternativet.

Nästa steg i programmet för metanolprojektet är att den producerade gasen testas i en metanolsyntes. Detta steg kräver ytterligare stora investeringar. I Kvarntorpsanläggningen finns redan i dag kretsar för syntes av råmetanol. Här finns alltså dels en unik möjlighet att direkt och utan större kostnader testa den producerade syntesgasen från förgasningen, dels att spara stora pengar i investeringar för nästa steg i metanolprojektet.

Supras ammoniakfabrik i Kvarntorp har länge varit nedläggningshotad. Varsel har utgått och om inget radikalt sker kommer Supra att avsluta driften senast den 31 mars. Ledningen anser att importerad ammoniak på kort och lång sikt kan köpas till priser som understiger kostnaderna för ammoniak tillverkad i Kvarntorp. Prisskillnaden för 1980 års produktion är ca 30 milj. kr. till Kvarntorpsfabrikens nackdel. De lokala fackliga företrädarna och ledningen är eniga i de flesta av de grundläggande bedömningarna. De fackliga företrädarna och deras löntagarkonsult kommer dock med hänvis-

ning till egna omfattande analyser fram till en annan slutsats beträffande de framtida priserna på importerad ammoniak. De anser att dessa priser inom kort kommer att öka kraftigt beroende på att ammoniaktillverkningens dominerande råvara, naturgas, f. n. ökar kraftigt i pris. En sådan ammoniakprisutveckling kan redan skönjas. Om denna utveckling förstärks kan Kvarntorpsfabrikens produktion bli ekonomiskt jämbördig med importerad ammoniak.

Fabriken svarar för ca 20 % av det svenska behovet av ammoniak för framställning av kvävegödselmedel. Råvarorna utgörs av ren eldningsolja (tung och svavelrik), avfallsoljor och förorenade lösningsmedel. Goda möjligheter att snabbt öka intaget av avfallsoljor och lösningsmedel finns. Ett lyckat försök med kol i flytande form (karbogel) har genomförts – ett nytt försök med flera tusen ton karbogel har planerats till i vår.

Fabriken har betydande tillgångar. Till dessa hör kontors- och personalutrymmen, laboratorium, mekaniska, instrument- och elverkstäder samt outnyttjade markområden. De processtekniska anläggningarna består bl. a. av ång-, el- och tryckluftsförsörjning, oljeförgasare, gasrening, kretsar för syntes av ammoniak och råmetanol, oljecisterner och utrustning för rening av avfallsoljor och lösningsmedel.

Fabriken kan i dag använda tunga och svavelrika oljor samt miljöfarligt avfall i form av avfallsoljor och lösningsmedel. Sannolikt kan också flytande kol användas som råvara. Om inhemska bränslen förgasas kan med stor sannolikhet den producerade gasen användas som råvara för fabrikens ammoniakproduktion. Fabriken är alltså försörjningsmässigt i ett ovanligt bra läge med dels relativt försörjningstrygga importerade råvaror, dels en stor inhemsk bränsleråvarupotential.

Fabriken är en av de mycket få anläggningar i landet som i dag på ett miljövänligt sätt kan nyttiggöra miljöfarligt avfall enligt bl. a. naturvårdsverkets bedömning. Giftiga organiska föroreningar i avfallsoljorna och lösningsmedlen förstörs i processen och tungmetallerna fastnar i slaggen. I dag används ca 9 000 $m^3$ avfallsolja och 1 000 $m^3$ förorenade lösningsmedel. Dessa mängder kan med små investeringar utökas till 20 000 resp. 5 000 $m^3$ och ersätta motsvarande mängd ren eldningsolja. Dessutom kan som nämnts miljöstörande tunga svavelrika oljor användas och sannolikt också kol i pumpbar form.

Enligt överstyrelsen för ekonomiskt försvar (ÖEF) är ammoniak en strategisk råvara. F. n. tillgodoser Supras ammoniakfabriker i Kvarntorp och Köping vardera 20–25 % av det svenska fredsbehovet av ammoniak för kvävegödselmedelsframställning. I händelse av en långvarig avspärrning minskar livsmedelsproduktionen kraftigt till följd av sjunkande skördar beroende på sjunkande kvävegivor till jordarna. Bortfallet av kvävegödselmedel, beroende på en strypning av ammoniakimporten, reducerar givorna till 40–50 % av fredsbehovets.

ÖEF bedömer dock att med stora och tidskrävande omställningar kan det

svenska livsmedelsbehovet säkerställas. Om däremot också hälften av den kvarvarande ammoniakproduktionen bortfaller (den i Kvarntorp) sjunker kvävegivorna och skördarna till endast ca 20 % av dagens. Enligt ÖEF är det då inte längre möjligt att trots stora omställningar klara livsmedelsförsörjningen på nuvarande nivå. Vi bedömer att livsmedelsförsörjningen då hamnar i ett katastrofalt läge.

ÖEF m. fl. anser att andra åtgärder att hålla beredskapen uppe som ersättning för Kvarntorpsfabriken i drift är orealistiska. *En nedläggning av denna fabrik skulle därför innebära en radikal omprövning och nedtrappning av ambitionerna för hela den svenska beredskapspolitiken för livsmedelsförsörjningen.*

Supra anser att en ersättning av ammoniakproduktionen i Kvarntorp med importerad ammoniak skulle ge stora ekonomiska fördelar för företaget. Företaget kräver därför höga subventioner av ÖEF för att fortsätta driften. ÖEF har hänskjutit frågan till regeringen.

Som nämnts har Kvarntorpsfabriken en betydande potential vad gäller användandet av alternativa råvaror till ren olja för produktion av ammoniak. Dessa är avfallsoljor, förorenade lösningsmedel, kol i flytande form samt på sikt sannolikt inhemska bränslen (som förgasas). Den nuvarande processutrustningen medger också att dels ammoniak, dels råmetanol kan produceras. Bägge dessa produkter har ett stort försörjningsmässigt värde för landet.

Processutrustning och övrig infrastruktur samt den yrkeskunniga personalen gör att sådan försöksverksamhet snabbt kan sättas i gång. Försöksverksamhet kan enligt Supra ske utan att den fortsatta ammoniakproduktionen äventyras. Den dominerande ägaren inom Supra, Boliden, har tillsammans med Studsvik Energiteknik visat intresse för att driva en försöksverksamhet avseende förgasning i Kvarntorp i kombination med en fortsatt ammoniakproduktion. En förutsättning härför är statliga bidrag i någon form.

De fackliga företrädarna vid Kvarntorpsfabriken har gjort analyser av olika driftalternativ för ammoniakproduktion med och utan samkörning med förgasningsverksamhet. Om man antar att de hittillsvarande osannolikt låga ammoniakpriserna skulle fortsätta gälla är en fortsatt ammoniakproduktion men i reducerad form att föredra. Med vissa investeringar för utökat intag av den billigare avfallsoljan i stället för en del ren eldningsolja skulle ammoniakproduktionen i Kvarntorp bli ca 15 milj. kr. dyrare/år än kostnaderna för import av motsvarande mängd ammoniak (30 000 ton/år). Om däremot ammoniakpriserna på världsmarknaden ökar (vilket just nu kan skönjas) minskar dessa förlustsiffror snabbt.

De fördelar som en lokalisering av en försöksanläggning för förgasning av inhemska bränslen till Kvarntorp har jämfört med ett alternativ på jungfruligt område eller till Skoghallsverken motiverar enligt ovan att ammoniakproduktionen kan tillgodoräkna sig 5–15 milj. kr. årligen vid en samkörning. Då skulle det statliga subventioneringsbehovet för fortsatt ammoniakproduktion snabbt bortfalla.

På ett tidigt stadium (för över ett år sedan) gick de fackliga företrädarna (liksom i viss mån ledningen) ut med information om nedläggningshotet och de betydande samhällsekonomiska fördelarna vid fortsatt ammoniakproduktion. I utredningar och vid uppvaktningar har man gång på gång pekat på betydelsen av att Kvarntorpsfabrikens framtid behandlas i ett helhetssammanhang. Trots detta har regeringen hittills endast utrett men skjutit upp beslut avseende beredskapsfrågorna. I energipropositionen vill man dessutom skjuta upp frågan om en förgasningsanläggning där Kvarntorp är det förnämsta lokaliseringsalternativet.

Vi anser att regeringen snarast måste vidta åtgärder för att trygga en fortsatt ammoniakproduktion i Kvarntorp och att en försöksverksamhet med förgasning i anslutning härtill snarast kommer till stånd. Verksamheten kan lämpligen drivas av ett speciellt bolag som ägs och drivs av de berörda ägarna, Studsvik Energiteknik samt något statligt skogsbolag.

Regering, riksdag och myndigheter har flerfaldiga gånger uttalat att programmet för syntetiska drivmedel, i vilket bl. a. ingår uppförande av en demonstrationsanläggning för metanolproduktion, skall drivas med skyndsamhet. En sådan försöksverksamhet vad gäller förgasningssteget skulle i Kvarntorp kosta ca 160 milj. kr., vilket jämfört med alternativa lokaliseringar är 17–60 milj. kr. billigare.

Men utöver dessa önskemål och direktiv som avser den framtida drivmedelsförsörjningen ger en sådan lokalisering via kopplingen till fortsatt ammoniakproduktion en rad andra mycket stora samhällsekonomiska fördelar vad gäller miljöaspekter, sysselsättning, livsmedelsberedskap och energiutveckling. En förgasningsverksamhet just i Kvarntorp bör alltså motiveras också utifrån andra aspekter än de som gäller programmet för syntetiska drivmedel.

En försöksverksamhet vad gäller energi, speciellt förgasning av ved och torv i kombination med fortsatt ammoniakproduktion i Kvarntorp, skulle vara ett av de relativt få exemplen på hur en angelägen försöksverksamhet i kombination med andra viktiga samhällsekonomiska intressen vänder ett nedläggningshot till en framsynt offensiv industripolitisk satsning.

**Hemställan**

Med hänvisning till ovanstående hemställs

att riksdagen hos regeringen begär att en försöksanläggning för metanolframställning av inhemska råvaror förläggs till Närkes Kvarntorp.

Stockholm den 12 mars 1981

HÅKAN STRÖMBERG (s)

HELGE HAGBERG (s)

STURE ERICSON (s)

KERSTIN ANDERSSON (s) i Kumla

INGEMAR KONRADSSON (s)

KARIN FLODSTRÖM (s)